

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

La prosa modernista

Lluïsa Julià

Rebuig del model realista-naturalista Després del procés d'industrialització, a la fi dels anys vuitanta del segle XIX, el sistema burgès mostra les primeres clivelles; aquesta crisi també afecta el concepte de novel·la: el model realista-naturalista esdevé inviable. En primer lloc pel desprestigi del mateix Émile Zola, el seu màxim impulsor, i en segon terme per la pèrdua de credibilitat d'un mètode, el positivista (basat en l'anàlisi científic i racional), que no porta a un món més just i humà com s'havia pronosticat. Enmig d'un desconcert general, del pessimisme i de la crítica, estan en auge les formulacions personals i subjectives que aborden la realitat des d'angles nous, ni totalitzadors ni ordenadors, perquè la realitat es percep esmicolada, múltiple i caòtica, inaprehensible. Una conseqüència d'aquest desencís és la revolta dels joves que es traslladen a París, al barri de Montmartre, de mala anomenada, i pretenen construir un art fora dels circuits oficials. L'artista, ésser sensible i privilegiat, s'automargina d'una societat de costums rígids i retrògrads, i genera una vida bohèmia que es coneix amb el nom de Decadentisme. El tedi i el menyspreu amb què la contemplaven van ser definits per Baudelaire amb el mot anglès *spleen*.

En les primeres manifestacions modernistes catalanes com la revista [L'Avenç](#), però, Zola encara és presentat com a model perquè, a manca de formulacions concretes, coincideixen amb el seu afany regenerador. A més, com passarà posteriorment en altres moments de la història del gènere de la novel·la, la tradició narrativa catalana encara és molt fràgil i tampoc no disposa d'una infraestructura editora estable. De fet, són els modernistes qui consolidaran el gènere i connectaran amb un ampli sector de públic lector. La indústria editora segueix depenent dels llibreters. La novel·la i els relats troben sortida a través dels grups culturals de les revistes. Cal destacar la "Biblioteca Popular de [L'Avenç](#) les principals obres modernistes a través del fulletó de la revista, i la "Biblioteca del Poble Català", lligada al diari.

Elements configuradors: la poesia simbolista, la música i les arts plàstiques La visió integradora i totalitzadora de l'artista i de les distintes disciplines artístiques esdevé una sortida per al gènere de la novel·la. Si fins aquell moment el discurs narratiu (discursiu i racional) i el poètic (suggestiu i emotiu) s'havien desenvolupat separadament, les propostes poètiques del simbolisme francès (sobretot de Paul Verlaine) són vistes com la via de renovació del llenguatge narratiu. Desapareixen, doncs, les fronteres entre el llenguatge denotatiu (considerat propi de la prosa) i el connotatiu (considerat propi del vers), i el ritme poètic, les imatges i les metàfores s'instauren en la prosa.

Al seu torn, la poesia busca noves formes rítmiques a través de la música, que és considerada l'art superior, l'art per antonomàsia al qual han de tendir la resta de manifestacions artístiques. El concepte de poesia, doncs, es dissocia del de vers i dona lloc a l'aparició de gèneres intermedis entre la prosa i el vers com la prosa rimada i, el més conegut i utilitzat, el poema en prosa (o la combinació de prosa, prosa poètica i vers que fa Josep M. Roviralta a *Boires baixes*, aparegut el 1902). El llenguatge poètic de moltes obres narratives fa que puguin ser definides com a poemes en prosa, com és el cas de [Solitud](#) de [Víctor Català](#).

Les arts plàstiques, i en concret la pintura, constitueixen l'altre vessant estètic que pren un protagonisme central en la configuració literària. La seva importància arrenca dels preraphaelites anglesos (1848-1880) (Ruskin, Rossetti, Burne-Jones, Morris...), que en els seus quadres intenten reflectir els estats inefables en una barreja de misticisme i erotisme que esdevé model d'alguns

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletRA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

personatges femenins del modernisme literari català: la cabellera llarga i roja i la pell blanca, signe d'erotisme maligne, són pròpies del personatge de la bagassa; la mirada abstreta i la noia adornada de lliris, flor de la puresa, representen la noia-verge, la dona-àngel.

Poc després, la tècnica impressionista francesa (Manet, Degas, Renoir...) esdevé el correlat ineludible de les descripcions narratives: la configuració de l'obra a través de l'acumulació de traços gruixuts, de gradacions acolorides, troba la seva plasmació literària en les descripcions visuals pròpies del relat modernista. Els paisatges nocturns de Whistler, per exemple, van fer que els modernistes el consideressin un "camarada d'armes". Plenament literari, la seva paleta de grisos i blaus, colors típicament impressionistes, pren iridescències musicals. També va ser font d'inspiració literària de Mallarmé i Proust.

Del conjunt de les diferents arts aplicades a la narrativa, en surten textos suggerents basats en les imatges sensorials, visuals, auditives, tàctils, etc., que desvetllen l'emoció i la imaginació dels lectors a través de la suggestió.

La majoria dels escriptors que tractem en aquest capítol van fer de la pintura l'altre llenguatge des del qual referir-se a la literatura. Així, tant [Caterina Albert](#) (1869-1966) com Prudenci Bertrana (1867-1952) van començar pintant, disciplina artística que no abandonaren i que, en el cas de Bertrana, constituí la seva principal font d'ingressos. Pel que fa a Raimon Casellas (1855-1910), és indubtable que si va ser capaç de teoritzar sobre el fet literari va ser gràcies a la seva professió de crític artístic.

La nova narrativaA partir del 1891 el crític d'art Raimon Casellas perfila els elements en què es basarà la narrativa modernista de la dècada posterior que condensen molts dels aspectes que hem dibuixat al llarg dels apartats anteriors. Casellas basa els seus criteris en la captació de la realitat a través de l'emoció que l'artista, sincer amb ell mateix, ha sentit i que li permet de transcendir les aparences de la realitat externa. Es tracta del principi d'intensitat aplicat sobre un fragment de la realitat (que esdevé múltiple i complexa) que l'escriptor sintetitza a través de les tècniques d'integració.

Ara bé, els narradors modernistes utilitzen, tot modificant-los, alguns dels elements naturalistes. Ens referim concretament al determinisme, formulat ara dins del cosmos i, doncs, a la lluita sense treva ni reconciliació possible entre l'individu, diferenciat i intel·ligent i representat per l'artista, i les forces cegues i destructives de la natura, sovint identificades amb la societat burgesa i la massa. Aquestes idees s'empelten de la teoria de l'autorealització de Schopenhauer, segons la qual l'ésser humà vol independitzar-se a través de la voluntat, però les forces reaccionàries i anul·ladores tendeixen a destruir-lo, i es dona pas al pessimisme de Nietzsche.

El fet que els grans narradors modernistes que tractem aquí haguessin nascut a l'Empordà, el Gironès o la Selva i que situessin les obres en el camp portà a parlar de l'Escola Empordanesa. Sols Casellas havia nascut a Barcelona, però la seva novel·la també se situava a muntanya.

L'anàlisi i la tècnica modernistes comporten una estructura narrativa acumulativa i segmentada. Això explica que, tret d'*Els sots feréstecs* (1901) de Casellas, de *Solitud* (1905) de [Víctor Català](#) i de *La vida i obra d'en Jordi Friginals* (1912) de Josep Pous i Pagès (1873-1952), novel·la amb què es clou el període de narrativa modernista, de fet, l'estructura narrativa imperant és la del conte breu. En efecte, el relat breu o la *nouvelle* tenen la llargària idònia per potenciar la intensitat narrativa, base de l'estètica del moment.

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

Algunes de les obres més emblemàtiques del modernisme ens donen un bon exemple del que acabo d'apuntar. Així, *Els sots feréstecs* de Casellas va ser publicada a *La veu de Catalunya* com un conjunt de contes al voltant d'un mateix tema i amb el títol *Pels sots feréstecs*. Després, afegint-hi algun capítol i amb lleus modificacions, es convertí en una novel·la. A més d'incloure rondalles (històries dins la història), [Víctor Català](#) declarà que havia escrit dos capítols més de *Solitud*, després perduts, anècdota que assenyala l'estructura acumulativa de l'obra. Per altra banda, *Josafat* (1906) de Prudenci Bertrana és una *nouvelle* i [Joaquim Ruyra](#) (1858-1939) triomfa amb les catorze narracions i contes breus i la novel·la curta *El rem de trenta-quatre* incloses a *Marines i boscatges* (1903).

De fet, és amb la publicació del recull de contes *Drames rurals* (1902) de [Víctor Català](#) que s'imposa una forma narrativa que, per extensió, s'aplicarà a la narrativa breu modernista i que, amb el temps, serà titllada de tremendista pels noucentistes. Hi destaca la descripció de paisatges i situacions -atmosferes-, majoritàriament angoixants, que trasllueixen els conflictes dels personatges, però també, en menor mesura, deliciosament plaents o humorístics, com en alguns relats ruyrians.

Els personatges Expressió dels diversos conflictes personals, interns i socials que hem comentat en els apartats anteriors, els personatges es poden dividir en dos grups: els prototipus, expressió d'una idea prefixada, i les creacions més individualitzades, els personatges més complexos.

-L'artista: definit per una intel·ligència i una sensibilitat que li permeten analitzar la realitat des de la lucidesa (el superhome nietzschian), aquest personatge s'enfronta a la societat en un intent de fer-la reaccionar i avançar. Però tot és debades: els personatges que representen aquesta postura acaben essent anorreats, i demostren la impossibilitat de la humanitat de prosperar. Així, mossèn Llätzer, el capellà protagonista d'*Els sots feréstecs*, Gaietà, el pastor de *Solitud*, i Jordi Fraginalls, protagonista de *La vida i mort d'en Jordi Fraginalls*, acaben morint davant la força devastadora del mal, sigui representada per la natura orba i la massa social, per un agent personificat del mal com el personatge de *l'Ànima* o per la malaltia, respectivament.

-La multitud: representa la psicologia col·lectiva segons les teories del moment, l'escriptor modernista n'extreu el símbol que demostra la incoherència humana, el caos i la destrucció a què està abocat l'ésser humà. En són bons exemples els pagesos d'*Els sots feréstecs* o els personatges de *Les multituds* (1906) de Raimon Casellas. Per altra banda, l'extensa galeria de pagesos, de captaires o d'altres personatges rurals dels reculls *Drames rurals* (1902) o *Caires vius* (1907) de [Víctor Català](#) serveixen per a emfasitzar no sols l'estupidesa humana sinó la tirania de l'estructura social sobre la dona, la principal víctima dels seus relats.

-La bagassa: personatge tipificat per la iconografia preraphaelita, és la representació del mal, a través del sexe, la *femme fatale*. Les dues figures més emblemàtiques són la Roda-soques d'*Els sots feréstecs* i la Fineta de *Josafat*, de Bertrana. Representen la temptació i la culpa, el pecat seguint l'estructura androcèntrica imperant. La seva contrapartida és la noia-flor, la noia-verge. En contra d'aquesta extrapolació, cal assenyalar la figura de la Fineta, de [Joaquim Ruyra](#), en el conte de títol homònim, en què l'atracció sexual està tractada amb més complexitat.

Creacions individualitzades-Mila de [Víctor Català](#): sens dubte la protagonista de *Solitud* és la figura més complexa de narrativa modernista. A més de contenir tots els ingredients generals del modernisme, Mila s'erigeix com un personatge nou: la dona que desencisada de l'estructura social és capaç de construir-se a ella mateixa al marge de la maternitat i el matrimoni. És una autèntica supervivent que refusa l'autoimmolació de les heroïnes del segle XIX (Emma Bovary o Anna

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletRA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

Karèrina, que se suïciden) i prefigura la narrativa moderna de Mercè Rodoreda.

-El drama de Jacobé de [Joaquim Ruyra](#): la protagonista de la novel·la curta de títol homònim (publicada dins el recull *Marines i boscatges*, 1903 i reeditada, com la resta de composicions, amb el títol *Pinya de Rosa* el 1920), recull i sintetitza els diferents vessants figuratius i tècnics del [modernisme](#). De les distintes lectures que permet l'obra, se'n desprèn l'insondable enigma vital. Així, segons la perspectiva del personatge que contempla la degradació i mort de la noieteta s'analitzen les lleis del determinisme que la porten a embogir, o el destí ineludible segons els clàssics antics, o fins i tot una versió del personatge popular de la Ventafocs.

-Josafat de Prudenci Bertrana: sota l'aparença del personatge estúpid, Josafat posa en entredit la civilització urbana i, més en concret, religiosa que l'acull. Així, mentre la natura esdevé símbol de l'arcàdia perduda, Josafat segueix un camí sense retorn de depravació sexual i humana.

Els novel·listes

Raimon Casellas

Estudiant de filosofia al Seminari de Barcelona, Casellas (Barcelona 1855-Sant Joan de les Abadesses 1910) abandona els estudis per posar-se al capdavant d'una tintoreria, el negoci familiar. La seva entrada a la vida cultural es produeix el 1892, quan esdevé crític artístic de *La Vanguardia* -des d'on es converteix en el principal teoritzador del modernisme, com hem indicat anteriorment- i forma part del grup de Ramon Casas i [Santiago Rusiñol](#). Les seves propostes renovadores, que parteixen del simbolisme de Maurice Maeterlinck, es materialitzen en la representació de *La intrusa* al Cau Ferrat de Sitges. Fruit d'aquesta primera etapa plenament modernista és la publicació de *La damisel·la santa* (1894), novel·leta preraphaelita. Al tombant de segle, però, es decanta pel messianisme artístic i el seu catalanisme evoluciona cap a l'intervencionisme de Prat de la Riba. Des del 1899, quan *La Veu de Catalunya* esdevé diari, Casellas n'és el cap de redacció.

Després d'*Els sots feréstecs* (1901), la seva única novel·la, amb què s'obre el període de màxima esplendor de la narrativa modernista, Casellas publica els reculls [Les multituds](#) (1906), relats que presenten una visió sintètica dels comportaments de la massa segons els estudis de psicologia col·lectiva del moment, i *Llibre d'històries* (1909), on tracta temes més relacionats amb l'art i els costums des d'una perspectiva no exempta d'ironia.

Arran de la Setmana Tràgica, Casellas entra en un període depressiu que, com a d'altres artistes modernistes, el durà al suïcidi.

[Víctor Català: Caterina Albert](#)

Caterina Albert i Paradís (l'Escala 1869-1966) nasqué en una família de propietaris rurals i de forma pràcticament autodidacta seguí la seva vocació artística: la pintura i la literatura. Al llarg de la seva vida compaginà la dedicació a l'art amb el comandament de les terres i possessions, així com a d'altres obligacions familiars. Adoptà el pseudònim masculí com a conseqüència de l'escàndol que va provocar *La infanticida* entre el jurat dels [Jocs Florals](#) d'Olot (1898), obra que desestimaren -tot i reconèixer-ne la qualitat- per trobar-la massa agosarada provenint d'una noia. El monòleg de *La infanticida* és ja una formulació clara de l'anàlisi de la situació de la dona, explotada per una societat rural i primitiva, tema central de la seva narrativa des dels primers reculls -*Drames rurals* (1902), *Ombrívoles* (1904) i *Caires vius* (1907)-, que la converteixen en model indiscutible. La publicació de

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletRA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

[Solitud](#) (1905), la novel·la més significativa del modernisme, confirma la força i modernitat de l'autora empordanesa.

Poc després, però, les crítiques noucentistes a la seva visió tràgica de l'existència es van afegir a la crisi del gènere i van fer emmudir l'escriptora temporalment. A partir del 1917, en què va presidir els Jocs Florals de Barcelona, la seva imatge pública recobra importància i continua la seva obra deslligada ja de la tècnica pròpiament modernista. Cal destacar-ne la novel·la *Un film (3000 metres)* (1926) i els reculls narratius *Contrallums* (1930), *Vida molta* (1949) i *Jubileu* (1951).

[Joaquim Ruyra](#)

Durant la seva infantesa i joventut (Girona 1858-Barcelona 1939) es mogué en els dos escenaris centrals de la seva obra: Girona, on visqué fins als 12 anys i on estudià el batxillerat, i Blanes, d'on provenia la seva família. Després estudià dret a Barcelona i ja en la trentena es casà. Però des de jove havia volgut dedicar-se a l'escriptura, fet que les rendes familiars li permeteren. Després d'un llarg aprenentatge en llengua castellana, obra que s'ha conservat inèdita, Ruyra s'incorpora al catalanisme actiu i es dona a conèixer en la dècada dels noranta. El 1903 publica *Marines i boscatges*, recull en què destaquen relats com *La Fineta*, *Jacobé* o la novel·la breu *El rem de trenta-quatre*, i esdevé un autor consagrat.

El grup dels joves noucentistes capitanejat per [Josep Carner](#) el pren com a model de llenguatge ric i acurat, de manera que no pateix el rebuig de la majoria d'escriptors de la seva generació tot i el fracàs de la novel·la *La gent del mas Aulet* (1904), que restà inacabada. S'incorpora a la tasca normalitzadora de la llengua el 1906, en què participa en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, i a partir del 1918 és membre de la Secció Filològica de l'IEC. A poc a poc, reprèn la tasca literària amb traduccions, poemes i assaigs i amb el recull narratiu *La parada* (1919), en què fa congeniar la seva evolució moral, cristiana, amb la concepció estètica. La via franciscana es consolida a *Les coses benignes* (1925), relat central d'*Entre flames* (1928).

Prudenci Bertrana

Fill de propietaris rurals, Prudenci Bertrana (Tordera 1867-Barcelona 1941) passà la infantesa en els boscos del mas Espriu de l'Esparra (Santa Coloma de Farners), que després literaturitza en la trilogia *Entre la terra i els núvols*. En efecte, Innocenci Aspriu, el protagonista de *L'hereu* (1931), *El vagabund* (1933) i *L'impenitent* (1939, publicada el 1948) tradueix la imatge escindida que Bertrana tenia d'ell mateix entre l'amor a la natura, viscuda des d'un panteisme religiós, arcàdia perduda i somniada, i la civilització que per raons econòmiques calia assumir. A banda de ser un pintor renovador a la fi del segle XIX, el dibuix va constituir la seva principal font d'ingressos.

Amb Xavier Montsalvatge, Carles Rahola i Miquel de Palol, Bertrana esdevé un dels principals agents renovadors de la vida cultural gironina del tombant de segle, dirigeix revistes i manté una postura rebel i iconoclasta davant la societat benestant. Després de *Josafat* (1906) i de *Nàufrags* (1907), títols amb els quals es converteix en un novel·lista valorat, un pamflet contra Àlvarez de Castro li reporta un judici i l'empresonament. Com a conseqüència, el 1912 Bertrana es trasllada a viure a Barcelona, tot i mantenir sempre una certa actitud d'[exiliat](#). Publica diversos reculls com *Proses bàrbares* (1911), *La lloca de la vídua i altres contes* (1915) o els relats *La bassa roja* (1923) i *El desig de pecar* (1924) quan després del debat de la novel·la retorna al gènere. També cal destacar *Jo! Memòries d'un metge* (1925), novel·la basada en l'escriptor Diego Ruiz. L'únic supervivent dels seus quatre fills va ser Aurora Bertrana, que amb el temps esdevindrà novel·lista i

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

amb qui va escriure la novel·la *L'illa perduda* (1935).

Josep Pous i Pagès

Després de diversos intents professionals -estudià alguns cursos de medicina i inicià un negoci- Josep Pous i Pagès (Figueres 1873-Barcelona 1952) s'incorpora a l'esperit de renovació, de "regeneració", modernista tot col·laborant en diversos setmanaris barcelonins i escrivint teatre, gènere en el qual esdevé un autor reconegut. A partir del 1904 s'instal·la a Barcelona amb la seva muller.

Similar a la concepció teatral -teatre d'idees, preocupat per les transformacions socials-, la seva narrativa té un plantejament ideològic i didàctic. Després dels reculls *Per la vida* (1903), *Quan se fa nosa* (1904) i *Empordaneses* (1905), escriu la novel·la *La vida i la mort d'en Jordi Friginals* (1912), amb la qual es dona per tancat el període literari modernista. La seva mirada tolstosiana planteja l'enfrontament de l'individu al seu propi destí quan s'enfronta a un pare autoritari, a la lluita per la subsistència i, finalment, a una malaltia mortal.

Durant la Guerra Civil adquireix un compromís civil i el 1937 és nomenat president de la Institució de les Lletres Catalanes, des d'on ajuda els intel·lectuals catalans. El 1944, de retorn de l'[exili](#), reprèn l'activitat política des de la clandestinitat.

Copyright text © 1999 Eduoc/ECSA

Biobibliografia

Bibliografia

 WEB: Què hi ha a la Biblioteca de Catalunya

<http://cataleg.bnc.cat/>

 WEB: Articles sobre el tema (Traces)

http://traces.uab.cat/search?ln=ca&p=Modernisme&f=keyword&action_search=Cerca&c=Traces+%3A+base+de+dades+de+llengua+i+literatura+catalanes&sf=&so=d&rm=&rg=10&sc=1&of=hb

Comentaris

Crítica

 WEB: Sobre el modernisme

Pàgina de lletrA dedicada a aquest moviment.
<http://lletra.uoc.edu/ca/periode/el-modernisme/>

 WEB: Sobre la poesia modernista

Pàgina de lletrA dedicada a aquest gènere literari.
<http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-poesia-modernista/>

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre la prosa modernista a LletraA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/genere/la-prosa-modernista> >

 WEB: El Modernisme: conceptes

Definicions i explicació de les diferents etapes d'aquest moviment literari.

<http://www.xtec.es/~malons22/personal/modernisme1.htm>

 WEB: Catalunya i el modernisme

Breu descripció general del moviment, amb una extensa cronologia.

<http://www.xtec.es/trobada/modernis/modernis.htm>

 WEB: Narrativa modernista

Anàlisi de la narrativa modernista a partir de textos de Joan Maragall, Víctor Català, Prudenci Bertrana i Santiago Rusiñol.

<http://www.xtec.es/~malons22/personal/narrativa%20modernista.htm>

pàgines web d'alguns escriptors modernistes

 WEB: Prudenci Bertrana

<http://www.escriptors.cat/autors/bertranap/>

 WEB: Raimon Casellas

<http://www.escriptors.cat/autors/casellasr/>

 WEB: Víctor Català

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/victor-catala-caterina-albert/>

 WEB: Joan Maragall

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/joan-maragall/>

 WEB: Santiago Rusiñol

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/santiago-rusinol>